

Fej és írás

Farkas Zoltán riportja

Nem mertem fölolvadni a Vörösmarty téri színpadon **Eörsi István** híres-hírhedt pápaversét. Pontosabban – nem akartam.

Nem akartam megkérdezni Spiró Györgytől, vajon bevált-e közel tízéves versprófeciája, miszerint megint „jönnek a mélymagyarok”. Pontosabban – nem tartottam ildomosnak.

Az ünnepi könyvhét rádiós napján hatalmas tömeg volt a téren. Ezt persze önök nem tudhatják, miután aznap a Híradó fél tucat kulturális beszámolójába nem fért be, hogy rádiósok-tévések ajánlották a Vörösmarty téren a könyvheti kiadványokat, Gyórfly, Ocsovai, Farkasházy, Selmeczi, sebaj. Több százan lődörögtek a pavilonok között, tola-kodtak, nézelődtek és vonszolták hatalmas szatyraikat, mind teli könyvvel, a téren békében megfért egymás mellett a Püski Kiadó és az Ab Ovo, a Századvég és az egyházi kiadók, a Móra meg a Helikon; mind. Éme össznépi válogatósdi közepette nem akartam senki kényes izlését megsérteni. Az volt a dolgom, hogy propagáljam Spirót, **Eörsit**, Kornist és Tóth Gábor Akost. Én választottam őket vendégeimnek, a közönség viszont nem feltétlenül bennünket választott volna, ha ő mint olyan létezik, és szerkeszteni tud. Különben is, már délelőtt megvettem Pratkins és Aronson A rábeszélőgéj című zseniális kötetét, ebből tudom, hogy az emberek általában azt az információt fogadják be, amely érdekükben áll, és elhárítják maguktól azt, ami számukra kellemetlen, nem szívesen változtatnak kialakult véleményükön, a propaganda általában hatástalan Amerikában.

De ez itt Magyarország. Szombat, 16 óra. Véletlenül épp ráérek, ez magánpanasz, tán-tán elnézhető.

Ha az írók-költők ártnak maguknak – meggondolatlan, provokatív nyilatkozatokkal, írásokkal, irodalmon kívüli szerepvállalással, legyen ez az ő bajuk. Itt, a pódiumon, a magasban minden rossz mondat sértő lehet, innen, a magasból a nézők nem választópolgárok, hanem, végre, olvasók, E. P. szerint egyenesen „ismeretlen olvasó”-k, fel is avattatott az emlékművük, szép ez így.

Pedig ez a Spiró-kötet, a T-boy oly izgalmasan irritáló. Van benne egy történet arról, hogy a labdarúgópályákon a játékok izgalmasabbá tétele végett be kellene vezetni azt, hogy a vesztes csapatot a nyílt színen lemészárolják. Meg olyan, amelyből kiderül, hogy a természet legnagyobb ellensége az ember, kizárólag ő – az – hordozza az Only Human Madness Virus-t, az emberi örület végzetes vírusát. S olyan is van, hogy egy értelmiségi meghallja: a rádió hazudik, ezért összecsomagol, eltűnik kies hazánkából. Ez arról szól, hogy valaki meghallja az Esti Krónikában azt, hogy jó estét, kedves hallgatóink, kinézek a stúdió ablakán, telihold van... és elkezdik a híreket mondani. Ekkor az illető kimegy az erkélyre, mert valami neki gyanús. S nem-hogy telihold nincs, hanem egészen kicsi sarlója van a holdnak. Erre összepakol, a családjának nem szól semmit, ők ezt úgysem értenék, és elutazik külföldre. Most az a röhej, hogy ez megesett velem. Négy éve az egyik munkatársad ezzel kezdte az Esti Krónikát, s akkor én valóban arra gondoltam, hogy el kéne ebből az országból menni – mondja Spiró a színpadon.

Nem mondom el neki, hogy ma már tudjuk, egy időben még az április 30-i időjá-

rás-jelentést is cenzúrázták itt, no nem az én időmben, hosszú évekkel korábban, május 1-jére mindig szép időt ígért a rádió és a meteorológia, minél többen menjenek kivonulni. De azért visszakérdezek: – Akkor miért maradtál? – Itt maradtam, mert egy magyar író nem mehet sehová. Vagy ha elmegy, akkor is magyar író marad. De az átfutott az agyamon, hogy milyen ország az, ahol teliholdat lehet hazudni az égre.

Na ja. Ez azért nem ilyen egyszerű. Spiró egyik írása ugyanis éppen arról szól, hogy egy börtönben felszabadulnak a rabok, maguk kezdik megszervezni az életüket, s kiderül, nem tudnak mit kezdeni a szabadságukkal. Ez a börtön, ez a szabadság pedig túlon túl ismerős az olvasónak, jelesül nekem. Ez tán véletlen?

– Úgy érzékelem, hogy továbbra is börtönben vagyunk. Hol másutt lehetnénk? Itt élünk Kelet-Európában. Kelet-Európában ezer éve börtönben vagyunk, s ha keményen akarok fogalmazni, még ezer évig börtönben leszünk. Ha nem akarok ilyen keményen fogalmazni, akkor Szűcs Jenő történész könyvére utalok, aki igen kitűnően és adatolva bebizonyította azt, hogy Európában ezer éve nem tudnak a régiók határai megváltozni. Ha itt felhúzzák a vasfüggönyt, akkor ott leeresztik. Ennek vagyunk most tanúi. Ez csak erről szól... – mondja szerényen Spiró.

„Most a magyar irodalom kezd megint magához térni”

(SPIRÓ GYÖRGY)

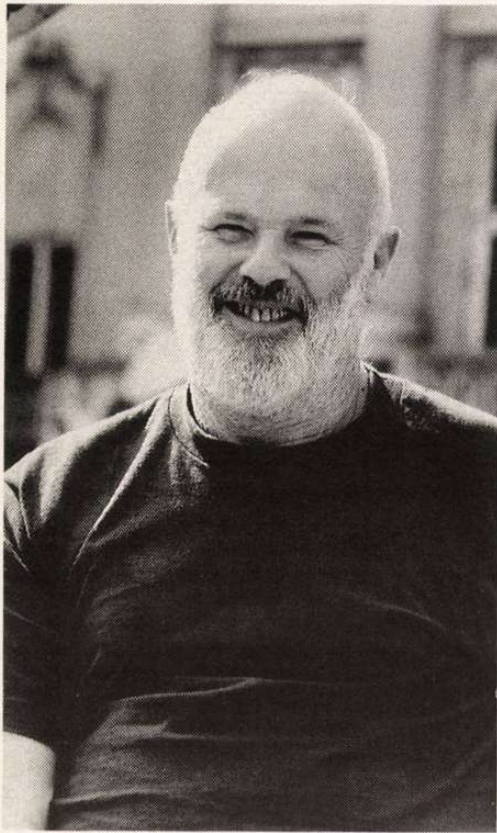
A Vörösmarty téren mintha ennél nagyobb volna a szabadság.

– Szerencsére most nagyon sok pályatársamnak megjelent kötete, ezeket mind végig fogom olvasni. Most a magyar irodalom kezd megint magához térni. Néhány évig volt itt egy szerepvihar. Az írók azt hitték, hogy ideológiát kell hirdetniük, bele kell vetniük magukat a politikába. Ez minden nemzedékkel megesik, s elvesztegetik az írók az idejüket. Hülyeségekre: ideológiára, politikára. Most azt érzékelem – s ez nagyon jó –, hogy már mindenki halálosan unja a politikát, kiderül, hogy ez a dolog nincs, s megint előtérbe kerül a szépirodalom, amelynek Kelet-Európában nagyon jelentős szerepe volt, van és lesz is.

Vajon hallja-e ezt **Eörsi**? Azt üzenté, ké-sik, miután valamelyik eszdecszes rendezvényen tanácskoznak. Itt van? Hát persze. Már jön is a színpadra. Első az irodalom.

Farkas Zoltán riportja Spiró Györggyel a Vörösmarty téren

És első **Eörsi**. Kötetének címe: *Én és az Isten*. Most akkor belemenjünk ebbe?

– Ez a cím nem provokatív. Megfelel nézeteim rendszerének. Úgy gondolom, előrébb való az, aki teremt, és utána jön, akit teremtenek. Az emberek teremtik az Istent, és nem fordítva. Az Isten hiányát is az emberek teremtik, az istentagadást is, tehát ez így rendben van.

Mégiscsak fel kellene olvasni a pápa-verset. Mégse kellene. Mégiscsak fel kellene olvasni a Horthy-verset, s az Interpelláció a miniszterelnökhöz a nemzeti tisztogatás ügyében szellemes és ma már kegyeletsértő hexameterrel. Mégse kellene. Mégis-mégse, mégse-mégis.

– Amikor ezeket a verseket írtam, nem gondoltam az olvasóra, csak arra, hogy kifejezzem, amit éppen ki akarok fejezni. Nem bánom, ha mérgesek rám, kifejezetten örülök neki. Szeretek indulatokat kiváltani. Persze jobban szeretem, ha szeretnek, de a dühtől sem félek. Úgy gondolom, ha bárkit rá tudok venni arra, hogy akár velem egyetértve, akár ellenem fordulva még egyszer végiggondolja, amiről írok, akkor már elértem céloimat.

Ez biztos. Hetekig ő volt a nemzet első számú közellensége bizonyos tévéműsorokban. Ebben ma már, a választások után aligha talál kivetnivalót. Am a pápa-vers után még a Fidesz vezetői is megbírálták: miért a Magyar Narancsban jelentette meg ezt, miért nem a Beszélőben, magyarul, szabad demokrata hevülettel miért a fiatal demokraták fütyijével verte a csalánt.

– A Narancs tervezett pápa-számot, a Narancs kért ebbe tőlem verset. Tehát csak neki adhattam oda. Ha más kéri, másnak adom.

A vers által elkövetett „istenkáromlás”, úgy látszik, konzervatív időkben egyike lesz a fő bűnöknek. József Attila is megjárta annak idején, hogy nemes egyszerűséggel így fogalmazott: se istenem, se hazám. Most a könyvhéten megjelentek J. A. legszebb öregkori versei – külön kötetben. A cím, ez a játék olyannyira megtévesztő, hogy először nem is figyeltem föl rá. De hívó és hitetlen ismerőseim lekesen ajánlották nekem. Tizenhárom költő vál-

„Úgy gondolom, előrébb való az, aki teremt, és utána jön, akit teremtenek”

(EÖRSI MÁTYÁS)

lalkozott arra, hogy megírja J. A. késői verseit. „Firkák, keltezetlen töredékek, feltehetően 1960-ból. A notesz Aczél György hagyatékából került elő” – írja szellemesen a kötetben Parti Nagy Lajos. Meg ezt: „Úgy élek itt e jó különöszobában, / (hány éve annak?) / mint akit itt vett ki a bába, / és itt rakott hűlő, meleg hasára / szép, véres édesanyámnak.”

Ez nem sértő? Dehogynem. De jó. Négy éve visszanyert szabadságunk első éveit múltán talán elfogadható, hogy gondolkodni, írni, beszélni szabad, főleg íróknak, költőknek, főleg mindenkinek, s tán még az istentagadás is lehet humánus, gyarló, eltűrhető és élvezhető. Főleg, ha az Isten is gyarló és humánus.

Aczél nem engedte volna publikálni József Attila öregkori verseit, de büszkélkedett volna vele, hogy az öreg proletárköltő reá bízta a hagyaték gondozását. Aczél nem engedte volna megjelentetni **Eörsi** pápa-versét, s annyi minden mást. Aczél már nincs, ha van is önjelölt utódja, nincs hatalma **Eörsi**t elhallgattatni. **Eörsi** nyert, itt áll mellettem a színpadon. Nyert, még akkor is, ha most esetleg ezrek kaparnak ki oly nemes nemzet- és erkölcsvédő indulattal a szemét, vagy kicsit **eörsisebben**, tépnek le a farkát. De vajon volt-e olyan verse, versora, melyet később megbánt?

– Én nagyon nagyra tartom az olvasót. Mindenkinek módjában áll eldönteni, hogy végigolvas-e egy verset. Egyáltalán: elkezd-e olvasni. Minden olvasás kockázat. Köny-

„Kipuffant egy luftballon, amelyet a Charta-tüntetésen felfújtam”

(KORNIS MIHÁLY)

nyen beleszaladhat az ember olyan gondolatokba, érzésekbe, ötletekbe, amelyek idegenek tőle, amelyeket sértőnek talál. Megértem azokat, akik ezt nem akarják vállalni. De aki vállalja, azzal előfordulhat, hogy feldühödik, meggyűlöl engem. Igen, vannak olyan verseim, amelyeket megbántam. Ötvenkettőben írtam egy Rákosi-verset, azt nagyon megbántam.

Igy van, hallok az alkalmi nézőtérrel. **Eörsi** nem hallja, folytatja.

– Ötvenháromban írtam egy Sztálin-verset, azt is megbántam. Ötvenhat után ültem, kvitek vagyunk. Biztos meg kellett írnom ezeket is, hogy eljussak oda, amit ma gondolok. Mindig azt írom, amit gondolok.

Elismétlem **Eörsinek**, mit mondott Spiró a politizáló írókról. Megkérdezem tőle, nem fél-e attól, hogy politikai ténykedése miatt olvasókat veszít; aki a nyilatkozatait ismeri meg előbb, esetleg nem fogja elolvasni a verseit, novelláit, legyenek azok bármilyen jók, szépek, fontosak.

– Szerintem minden elfogultságtól mentes közélet nem létezik. Minden elfogultságom személyes, ennek semmi köze a párt-hoz. Azt is mindig kimondtam, ha a saját pártommal volt bajom. Egyik kötetemben úgyszólván pártom valamennyi politikusát bíraltam, Petőtől Tölgyessyig. Az irodalom legitim területe a társadalmi, morális igazság keresésének. Ha fölteszik egy Antigoné nevű lánynak a kérdést, hogy a lelkiismeretének akar-e engedelmessé válni az államnak, és Antigoné erre azt válaszolja, hogy a lelkiismeretének – ez általános erkölcsi kérdés, de nem lehet azt mondani, hogy nincs benne politika. Most a rossz korszakok ellenhatásaként a politikai szenvedélyektől talpig megszállott írók, művészek azt mondják magukról, semmi közük a politikához. Közben pedig emlékművet készítenek Nagy Imrének, Trianonnak.

Allunk a pódiumon, kicsit didergünk a júniusi szélben. Lentről nincs ellenvetés, ezt megúsztuk, jöhet egy másik parabolás hazaáruló, *Kornis Mihály* (Mityu), akinek *Napkönyve* tiszta irodalom, no politics, bár az egész regényt átlenge a fasizálódástól való félelem. Nem volt ez indokolatlan? A választási eredményekből nem az derül ki, hogy rémeket látott?

– 1991 januárjában úgy éreztem, a demokrácia ellehetetlenül. Akkor abba hagytam a regényírást, politikai publicisztikát kezdtem írni, csaknem egy évig, miután megéreztem a közelgő szélsőjobboldali veszélyt. Ebben nem is tévedtem. De a most megjelent regényben megint nincs közvetlen politikai mondanó, bár érezhető benne a mindannyiunk által megélt kor, az 1992-es év krízishangulata.

Krízishangulat? Kónya-dolgozat, Csurka-tanulmány, többezres tüntetés a rádió és a televízió előtt. A tömeg élteti Antallt, Csurkát, Győri Bélát. Gyalázza Hankiszt, Gombárt, Göncz Árpádot. Követeli, hogy távozzanak a „kommunisták” az épületből,

„A temető az egyetlen hely, ahol békén, szabadon lehet élni”

(TÓTH GÁBOR ÁKOS)

s hogy ki kommunista, azt a tüntetők mondják meg.

A választók pedig azt mondták meg, kik a szélsőségesek. Nem kérnek belőlük, ágyó.

– A választás nem cáfolt rá a veszélyekre. Inkább válaszolt arra. Olyasmi történt, ami csak igazi demokráciákban eshet meg, hogy egy kormányzati cinkossággal támogatott, egyre erőteljesebb szélsőjobboldali erőt – amely önmagát országosnak igyekezett feltupírozni – valójában egyetlen mozdulattal eltüntetett. Kipuffant egy luftballon, az a lufi, amelyet annak idején a Charta-tüntetésen felfújtam.

Tóth Gábor Ákos két szürreális kisregényt írt, megtudtam tőle, hogy szerinte a temető az egyetlen hely, ahol békén, szabadon lehet élni. Persze nem lehet, de ez csak a Szép Új Mávvilágból derül ki. A színpadon később Sándor Erzsi beszélget Ladik Katalinnal, előadják a költő-színész Beckett-verseket, szeles performance, nem is gyullad meg a legfontosabb kellék, a napernyő. A közvetlen tűzveszély elmúlt fölülünk.

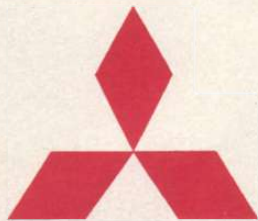

S elmúlt ez a könyvhét is, csak hát akik a Vörösmarty téren voltak – kiadók és olvasók, választók és politikusok –, nagyon beleszerettek. Bolgár György, egykori kollégám, a rádiózás történetének egyik legjobb külföldi tudósítója, akit Csúcs László kirúgott, és aki ma már a Helikon igazgatója, azt javasolja: télen is kellene könyvhetet tartani. Meglehet, decemberben megingint itt állunk a Vörösmarty téren, havas-

esőben, szélben, begombolkozva állig. Megint azon tünődöm majd, felolvashatom-e Eörsi pápa-versét. Eörsi pedig talán végre ki fogja adni régi Sztálin-versét is összegyűjtött költeményeinek díszes kötetében, nem lesz már kockázata. Nem lesz tétje.

Ha mégis, akkor költözhet vissza az irodalom – a haza mellé, a magasba. Pedig élni is lehet benne.

A MITSUBISHI ELECTRIC JAPAN termékei

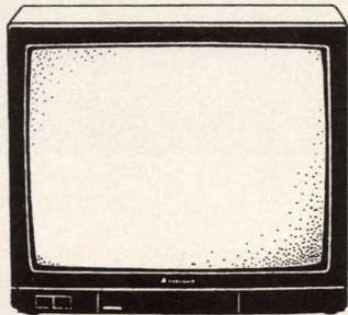

Mabedu Line Stúdió

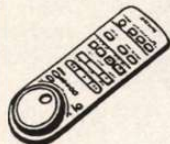
1111 Budapest, Sztoczek u. 13. (a Műegyetem mögött)

Élvezze a két év garancia előnyeit!

Nézze MITSUBISHI tévén a világbajnokságot!

**Örökítse meg a nagy gólokat
MITSUBISHI videomagnóval!**

**MITSUBISHI autótulajdonosoknak
rendkívüli kedvezmények!**

